

ESPRIU I
BARCELONA

AL PRINCIPI VA SER LAVÍNIA

Ramon Balasch

Edita: Ajuntament de Barcelona
Consell d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona: Jaume Ciurana i Llevadot, Jordi Martí i Galbis, Marc Puig i Guàrdia, Albert Ortas i Serano, Miquel Guiot i Rocamora, Jordi Joly i Lena, Vicente Guallart i Furió, Àngel Miret i Serra, Marta Clari i Padrós, Josep Lluís Alay i Rodríguez, José Pérez Freijo, Pilar Roca i Viola.
Director de Comunicació i Atenció Ciutadana: Marc Puig
Director d'Imatge i Serveis Editorials: José Pérez Freijo
Cap Editorial: Oriol Guiu
Producció: Maribel Baños
Textos: Salvador Espriu Ramon Balasch
Concepció i selecció de continguts: Ramon Balasch i Rosa Mercader
Realització editorial: líniazero edicions
Coordinació editorial: Rosa Mercader
Disseny gràfic i maquetació: David Torrents + Silvia Míguez
Documentació fotogràfica: Clara Pena i Ana Shelly
Tractament d'imatge: Xavi Parejo
Impressió: xxx
Edició i producció: Direcció d'Imatge i Serveis Editorials Passeig de la Zona Franca, 66 08038 Barcelona tel. 93 402 31 31
www.bcn.cat/barcelonallibres
Barcelona, novembre 2014 © de l'edició: Ajuntament de Barcelona © dels textos i les imatges: els autors esmentats
ISBN: 978-84-9850-586-3 D.L. B.22246-2014
Imprès en paper ecològic

Procedència de les imatges: Arxiu Històric Fidel Fita (AHFF), Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona/ES CAT-AUB 01 CA Espriu Castelló, Salvador (AHUB), Arxiu Municipal del Districte de l'Eixample (AMDE), Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Serra d'Or (sdo), Biblioteca de Catalunya (bc), Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu (cdeSE), Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques. Institut del Teatre (MAE), Departament del Pla de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, Espai Subirachs, Filmoteca de Catalunya, Films59, Fototeca.cat, Fons documental Fundació Palau, Caldes d'Estrac (FDPE), Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas (IAAH), Institut Cartogràfic de Catalunya (icc), La Vanguardia (lv), Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. Archivio General de la Administración (AGA), Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), Televisió de Catalunya, Universitat Rovira i Virgili. Llegat Vidal Capmany (urv. Llegat Vidal-Capmany), Banc d'imatges VEGAP.

Arxiu Amàlia Tineo (AAT, cedit al cdeSE), Arxiu Bonet Espriu (AB), Arxiu Joan Fuster, Arxiu Martí de Riquer (AMR), Arxiu Miquel de Palol, Arxiu Oriol Regàs (AOR), Arxiu Ramon Balasch (ARB), Frederic Ballell, Pau Barceló, Andreu Basté, Antoni Bernad, Josep Brangulí, Joan Carbonell, David Castañeda, Josep Domínguez, Antoni Esplugas, Rosa Feliu, Josep Gaspar, Guillem Martínez, Margaret Michaelis, Harold Nebenzal, Pérez de Rozas, Lola Solà, Pep Puvill, Josep M. Sagarra, Gabriel Serra, Pau Lluís Torrents, Josep M. Valeta, Rossend Vilalta.

Agraïments: Elisenda Ardèvol, Carme Arenas, Montserrat Badal, Anna Benet, Mireia Bo, Isabel Bonet, Assumpta Burguès, Montserrat Caba, Núria Casas, José Manuel Cazorla, Àlícia Cornet, M. Josep Díaz, Rosa Domínguez, Àngels Estebán, Carmen Fernández de Diego, Cristina Gatell, Eva Gimeno, Elisenda Marsal, Noemí Maya, Maria Mena, Jaume Oriol Lladó, Miquel de Palol, Hug Palou, Núria Peiris, Francesc Pérez, Sofia Picañol, Agustí Pons, Georgina Regàs, Jacqueline Rosales, Mònica Sancho, Carme Sáez, Judit Subirachs-Burgaya, Juan José Villar, Àlícia Vacarizo, Isabel de Villalonga.

L'autor vol agrair especialment a Rosa Dolor la seva recerca al llarg d'una vida i els seus comentaris sempre oportuns. I a Rosa Mercader el seu ull clínic i la seva comprensió infinita.

Imatge de coberta: Plànol de Barcelona, 1929. icc

Imatge de contracoberta: @Pau Barceló. asdo

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Salvador Espriu, 1929. Fotografia de Josep Lluís Alay i Rodríguez.

Cent anys després del seu naixement, Espriu és més vigent que mai. Com a poeta satíric i com a poeta cívic, preocupat per l'esdevenidor dels catalans, Espriu torna a ser un gran referent del país. El seu compromís amb la nostra llengua i la nostra cultura esdevé un model per a la societat barcelonina i catalana actuals.

Aquest llibre, sumat als actes que han tingut lloc a Barcelona recentment per commemorar l'Any Espriu, representa un merescut homenatge a la seva figura i a la seva immensa obra.

M'agradaria recordar les paraules que Salvador Espriu va dir en una entrevista: «Barcelona la veig gairebé sempre amb un punt de crítica, amb un punt d'ironia i, de vegades, de sarcasme, però això no vol dir que jo, a la meva estranya manera, no estimi profundament Barcelona.»

L'associació d'un home de la talla de Salvador Espriu amb la ciutat de Barcelona és un privilegi que honora a tots els qui hi vivim. Espriu és molt més que un home de lletres extraordinari i eternament modern. Forma part d'aquelles fornades de personalitats que excel·liren en tots els camps en què dedicaren les seves vides, forjades en una Catalunya renaixent que mirava envers el futur amb fermesa, serietat, confiança i fidelitat.

Si una cosa va caracteritzar el comú d'aquelles generacions va ser, sens dubte, el seu arrelament a la pàtria, i, en aquest aspecte, la figura de Salvador Espriu n'és un exemple destacat. Més enllà del seu talent innat que a còpia d'esforç va saber convertir en literatura, no hi ha cap dubte que el rerefons d'aquest impuls provenia —en el seu cas, de manera totalment manifesta— del compromís innegociable d'adhesió a Catalunya.

La lectura d'aquest retrat de la seva vida i del món d'idees i experiències que l'acompanyaren de ben jove a Barcelona ens en dóna una visió ben clara.

Xavier Trias

Alcalde de Barcelona

- 11 El meu pare no és un típic senyor de poble
- 17 1913-1929: Barcelona, la ciutat on vaig créixer
- 55 1930-1939: El mite de Lavínia
- 101 1940-1959: El mite de Sinera,
al cor de l'Eixample de Barcelona
- 151 1960-1985: El comunicador, entre el crit i la Càbala

- 206 Epíleg
- 216 Bibliografia i altres anotacions cronològiques
- 220 Llegendes fotogràfiques

«Com us deia, jo vaig néixer a Lavínia, una gran ciutat, una gran ciutat, sí, i el focus nacionalista dels lavinians, els quals constitueixen un grup a part dintre Konilòsia. Tenen una llengua diferent i tots els defectes konilosians, augmentats. Els lavinians es dediquen al comerç, a una primària i grofolluda explotació fabril i a l'exercici de l'advocacia, que engreixa i ensagina la nostra abundosa fauna eixerida i llesta. Els lavinians són els rics de Konilòsia». «No divaguis tant», el vaig advertir. «És veritat, perdona», va reconèixer Salom. «Miraré de cenyir-me al fil narratiu, que em duu una altra vegada a Lavínia, on vaig passar la infantesa i la joventut. Era estudiós, em voltava sempre de llibres. La gent em començava a mirar de reüll, però em lloava amb la boca petita, que és el gran estil de Lavínia, tot el que podia.»

→ «El meu amic Salom», *Ariadna al laberint grotesc*, 1935

El meu pare no és un típic senyor de poble

En plena projecció de la seva obra arreu de la península, l'Editorial Dopesa va encarregar a Maria Aurèlia Capmany el 1971 una biografia de Salvador Espriu en castellà. I el 1972 la mateixa editorial en va fer la versió catalana. A mi ja em va sobtar fa quaranta-dos anys que Espriu renyés severament Maria Aurèlia Capmany, per damunt de l'aparença d'amabilitat, perquè havia escrit que el pare del poeta –el notari– «no havia abandonat les seves habituds d'home de poble», quan de fet des dels tretze anys s'havia educat a Barcelona, perquè la seva mare, vídua i amb quatre fills, havia fugit d'Arenys de Mar per viure al carrer Trafalgar, a la vora del seu oncle, bisbe de Barcelona, el famós bisbe Català, de nom complet, Jaume Català i Albosa.

No he vist mai enlloc ningú que expliqui com va sobreviure aquesta família amb quatre criatures, i algunes amb estudis. Es pot suposar que l'oncle bisbe hi devia ajudar decisivament, que devia pagar els estudis i més. Sabem que el nebot-nét privilegiat –que seria el futur notari Espriu– va estudiar a la secció no eclesiàstica del Seminari Conciliar de Barcelona, que era diguem-ne gairebé l'únic Institut de l'època, potser fora de l'Institut que hi havia a la mateixa Universitat, que al cap dels anys seria l'Institut Jaume Balmes, on acabaria fent els exàmens el mateix Salvador Espriu, el 1929. I sabem que el nebot-nét va estudiar dret i va fer carrera com a advocat i, finalment, com a notari.

En aparèixer l'edició catalana, Dopesa publica com a notes a peu de pàgina una sèrie de rectificacions escrites pel mateix Espriu. La causa primera del disgust d'Espriu eren aquestes paraules de Maria Aurèlia: «En realitat, els Espriu no van viure a Arenys. Després del periple obligat, Francesc Espriu, notari, arriba a Barcelona i la família s'instal·la al carrer de Llúria (de Làuria, com diuen els barcelonins).»

El biografiat precisa: «No em sembla exacte això de “periple obligat”. Als trenta-set o trenta-vuit anys, el meu pare, durant sis o set anys (ja abans de casar-se), notari de Santa Coloma, va guanyar per oposició directa (no entre notaris) una plaça única (la sola que hi havia en concurs) de notari a Barcelona. En Vidal Alcover sap bé prou què vol dir això. El tribunal era presidit per Joaquim Dualde, catedràtic de Dret Civil a la Universitat de Barcelona i, després, ministre. Aleshores el meu pare no el coneixia ni de vista. Després varen ser molt amics.»

La biògrafa afegeix: «La casa està situada al costat del famós restaurant El Canari de la Garriga enfront del fastuós Hotel Ritz. És un barri ocupat per la notable burgesia barcelonina, a la dreta de l'Eixample, amb les seves façanes pintoresques i algun palauet decimonònic. Però els Espriu s'adhereixen escassament a la vida ciutadana, a la seva política, a la seva sociabilitat. Francesc Espriu, el notari que aviat adquireix un sòlid prestigi, no abandona les seves habituds d'home de poble. [I en aquest punt el fill escriptor s'encén.] La seva vida social es centra aviat a la tertúlia, que perdura durant un llarg temps al Círcol Eqüestre, a l'hora del cafè, i que es trasllada durant els temps tempestuosos de la guerra, mentre l'edifici del club ha quedat convertit en local del PSUC, a la casa del notari, al carrer de la Diputació 304. L'atzar de la guerra porta la tertúlia a la casa, però, de fet, Francesc Espriu l'ha presidida per dret propi, perquè posseeix l'art de la conversa, la curiositat inestroncable, el respecte per l'opinió aliena, el gust de l'oposició i de la dialèctica. D'ell podria dir el seu fill que “dominava l'art, tan sinerenc, de vivificar el que contava”.»

Espriu li salta a la jugular, a la Maria Aurèlia, i la repassa d'aquesta manera tan entranyable:

«Això no és exacte (i no ho dic com pots comprendre, per cap mena de “tiferia”). El meu pare a Barcelona coneixia i tractava tothom, i tothom el coneixia. La meua mare, en canvi, era com jo. El meu pare no era un típic “senyor de poble”. Quan estudiava dret, tota la seva família –mare i germans– vivia Barcelona. El meu pare, a més era nebot-nét –i predilecte– del Bisbe de Barcelona– aleshores i ja d'abans de l'exposició del 88 i fins al 99, quan el meu pare tenia vint-i-quatre anys. El Bisbe seixanta-sis o seixanta-set, només –Dr.

Català, prestigiosíssim i respectadíssim fins pels republicans. En plena guerra civil en Joan Sacs (Feliu Elias, “Apa”) va dedicar dos o tres articles elogiosíssims al Dr. Català. A més, el meu pare havia viscut llargues temporades a Madrid (on va conèixer, per exemple, en Portela Valladares) i se sabia de memòria el Museu del Prado. Això no és ser un “típic senyor de poble”. Encara que el meu pare no va ser tampoc un “cosmopolita”, un dels seus avis, però, s'havia educat a Sant Petersburg. Tots aquests “ambients” eren a casa una tradició “viva”. La meua “literatura” no s'explica sense tot això. És clar que no et dic que ho esmenis. Però val la pena, em sembla, que jo t'ho recordi.»

Aquest llibre vol contribuir a proclamar la barcelonitat del notari Francesc de Paula Espriu i Torres i la del seu fill Salvador Espriu i Castelló, dos perfectes urbanites que van demostrar sempre un amor enorme a la ciutat. I tota la seva vida i tota la seva obra no s'entenen sense Barcelona. És més: la mirada barcelonocèntrica és indispensable per entendre el laberint espriuà, la seva escala cabalística. El poder de suggestió de la literatura és més fort que tot. El seu poder és tan fort que ara la ciutat de Barcelona, conscient de la seva capitalitat, vol recordar que al principi va ser Lavínia, el mite de Lavínia que va precedir la creació del mite de Sinera, en realitat un dels exponents més grans del patrimoni cultural de la ciutat de Barcelona. Espriu, un dels més grans escriptors barcelonins de tots els temps.

1

1913-1929

Barcelona, la ciutat on vaig créixer

El domicili de l'àvia Isabel al carrer Trafalgar

L'itinerari de la família Espriu-Torres per Barcelona cartografia el mapa del creixement de la ciutat. Isabel Torres Català –1838-1918, vídua, la mare del notari i àvia paterna de Salvador Espriu– amb els quatre fills havia decidit abandonar Arenys de Mar i anar a viure al carrer Trafalgar, el límit entre Ciutat Vella i l'Eixample.

Tal com el notari Espriu recorda a les seves memòries: «Tractant d'allunyar el meu germà Fidel dels inconvenients de la vida de dispeser, i potser un xic motivada per l'atracció que sobre tothom exercia l'Exposició Universal, la mare va decidir traslladar-se a Barcelona, i així va llogar un piset al carrer de Trafalgar, davant per davant de l'hort d'En Favà. L'Exposició, realment, va constituir un esdeveniment esplendorós.» L'hort d'En Favà estava situat on ara hi ha el carrer Ortigosa. Quan el 1915, el seu fill, Francesc de Paula Espriu Torres, guanya les oposicions a notari de Barcelona i desembarca al cap i casal, elegeix un carrer a la vora de la casa de la mare, de l'àvia que encara veurà durant tres anys créixer els néts al carrer Roger de Llúria 23: els tres germans que havien nascut a Santa Coloma de Farners: Francesc (1911), Salvador (1913) i Josep (1914). Aquesta adreça era tan sols a tres o quatre carrers d'on la família del notari Espriu havia viscut des de 1888.

Per tant, Salvador Espriu viurà la infantesa i la joventut al cor de l'Eixample, al carrer diputació 304 fins al